

AVANTGARDA

Futurizmus – závrät z budúcnosti

vesele mohou krysy naše rukopisy hrýzt // neb naše motory do jasna nebe vpisují // definitivní zářné strofy zlaté a ocelové // Z vás dovede každý zavéstí právo svrchované // kol velkého svého já nezkrtně vládnoucího (F. T. Marinetti)

*dzingdzingkujik vláčnosť padajú-
cich zvonov
padaaaaajúcich z veeelmi vysokej
a ssssstarej veeetvy...*

F. T. Marinetti

Anton Giulio Bragaglia (anton džulio braglia): Hráč golfu (olej, 1913). Tzv. „fotodynamizmus“ je praktickým uplatnením známej tézy futurizmu o pohybe – tvrdili, že bežiaci kôň nemá štyri, ale dvadsať nôh a ich pohyb je trojuholníkový.

„Chceme ospevovať lásku k nebezpečenstvu, návyk na energiu a smelosť. – Základnými prvkami našej poézie budú odvaha, smelosť a revolta. – Literatúra až doteraz velebila myšlienkovú nehybnosť, vytrženie a spánok, my chceme velebiť útočný nepokoj, horúčkovitú nespavosť, poklus, facku a ranu päťou. – Prehlasujeme, že nádhera sveta bola obohatená o novú krásu: o krásu rýchlosti... – Chceme ospevovať človeka, ktorý drží volant... – Krása je už len v boji. Dielo nemôže byť majstrovským dielom, ak nie je agresívne...- Budeme velebiť vojnu – jedinú hygienu sveta... – Chceme demolovať galérie, knižnice, potierať moralizmus... – Budeme ospevovať obrovské zástupy vyburcované prácou, radosťou alebo vzburou; budeme ospevovať mnohofarebné a polyfónne príboje revolúcií v moderných veľkomestách... – továrne zavesené na oblaky povrazmi svojho dymu...“

Kubofuturizmus objaviteľský čin Guillaumea Apollinaira

Palacinky boli výborné
Koryto tečie
Šaty čierne ako jej nechty
To je úplne vylúčené
Nech sa páči pane
Malachitový prsteň
Po zemi sú samé piliny
Tak je to asi pravda
Tú ryšavú čašnicu uniesol kníhkupec

AVANTGARDA

Expresionizmus – umenie výrazu

Jean Francois Millet

(žán fransoa mijé, 1814-1875):

Zberačky klasov (1860). Úprimný záujem a hĺbka prežitia námetu prezrádza, že maliarovi je námet veľmi blízky. Dôraz kládol na riešenie prvého plánu obrazu, ktorý je nositeľom nedramatického deja a zároveň i stredom farebnej kompozície. Figurálny motív pôsobivo dotvára realistické zachytenie krajiny a detailov. Vidiecky život je tu zachytený v neskrášlenej, strohej podobe.

Praxiteles: Afrodita

Knidská – rímska kópia. Grécke umenie malo pri zobrazovaní ženského aktu isté predsudky, ktoré Praxiteles vyriešil veľmi jednoducho.

Eduard Munch: Krik, litografia, 1895

Umelec zvolil na vyjadrenie nepríjemného pocitu, ktorý vyvoláva zúfalstvo, jednoduché grafické prostriedky: maximálny čiernobiely kontrast a drsnú čiaru, ktorá je vedená akoby nervózne a ustrašene. Spôsob výtvarného podania vzbudzuje takmer v každom divákovi pocity čohosi nepríjemného, akési zúfalstvo.

expresionizmus - odveká tendencia v umení

expresionizmus - avantgardný smer

Jakob van Hoddis: Koniec sveta

Pánovi vzlietne klobúk z úzkej hlavy
A v povetrí to zaznie ako krik,
Klampiari rozbijú sa o chodník,
Čítame – prívál vôd sa nezastaví.

Víchor je tu a moria už sa rútia
Na súš tie hrubé hrádze pováľat'.
Väčšina ľudí chodí prechladnutá.
A z mosta padá železničná trať.

Jakob van Hoddis
od L. Meisnera

AVANTGARDA

Dadaizmus – umenie na ceste sebaopretia umenia

Tristan Tzara (1896-1963)

Manifest Dada

VIII

Návod ako vytvoriť dadaistickú báseň

Veźmite noviny.

Veźmite nožničky.

Nájdite v novinách článok, aby mal dĺžku, akú chcete dať svojej básni, článok vystrihnite.

Potom starostlivo rozstrihnite všetky slová, ktoré tvoria článok a vložte ich do vrecúška.

Skladajte potom jeden ústrižok za druhým presne v poriadku, v akom vyšli z vrecúška.

Svedomite odpíšte.

Báseň sa vám bude podobať.

A vedzte, že ste spisovateľom neskonale originálnej a očarujúcej citlivosti,

hoci doteraz nepochopený ľuďom.

(Preložil Vladimír Reisel)

Surrealizmus – vyvrcholenie avantgardných umeleckých hnutí

Max Ernst (1891-1976): Napoleon v púšti (olej, 1941). Spájanie konkrétnych a abstraktných foriem v jednom obraze dáva rozdeleniu surrealizmu na veristický a abstraktný relatívnu platnosť.

Hlbiny vedomia
prekúmame vás zajtra
a ktovie aké oživené bytosti
vytiahneme z týchto priepastí
s celými vesmírmi

G. Apollinaire

AVANTGARDA

VÝCHODISKÁ SURREALIZMU

Holandská gotika, H. Bosch (1450-1516),
F. Goya (1746 - 1828), El Greco (1541-1613),
Arcimboldo (1687), Lautréamont (1846-1886),
Freud, G. Apollinaire

„Toť žriedlo, kde poľujem sladkú mágiu“
(Š. Žáry)

DADAIZMUS: NIE! NIE! NIE!

(Tzara, 1918) rozloženie jazyka a výtvarných
foriem, desakralizácia morálnych hodnôt,
odpor, negácia, deštrukcia.

SURREALIZMUS sa pokúša dať odpoveď,
ako vyjsť z krízy... nové citové vnímanie sveta.

Nočný, magicko-erotický Paríž „**Sny, sny,
sny, vláda snov sa šíri každým krokom**“.
(L. Aragon)

„Chcem, aby ľudia mlčali, keď prestanú cítiť.“
(A. Breton)

„**Diktát myšlienok bez akýchkoľvek kontrol
vykonávaných rozumom, bez akýchkoľvek
estetických alebo morálnych ohľadov**...“
(A. Breton)

1. manifest surrealizmu – 1924,
2. manifest surrealizmu – 1930,
3. manifest surrealizmu – 1942

„Vernosť šialenstvu, snu, nesúvislosti a zveli-
čovaniu – jedným slovom všetkému, čo sa
stavia proti všeobecnému zdaniu reality.“
(M. Ernst)

AUTOMATIZMUS – kľúčové slovo sur-
poetiky

Do krajnosti dovedená zásada inšpirácie.
Surrealizmus - tento divý výhonok expresio-
nizmu, extrémisticky zobrazuje **vnútorné
subjektívne prejavy duše (vplyv Freuda).**
**Naše ozajstné ja riadi podvedomá pudová
činnosť, ktorá sa prejavuje vo sne...**
Nadskutočný, pudový svet. Expresívna
gradácia i futuristická deformácia, kubistické
prvky, lyricky jemné farby i príšerné vidiny.

Vypínajú kontrolnú činnosť mozgu.

**Náhoda ako kompozičný prvok. Náhoda –
podnecovateľka skrytých právd.**

„**Krásne ako náhodné stretnutie šijacieho
stroja a dáždnika na operačnom stole.**“
(Lautréamont)

**Boli sme ovadmi snobov a zadubencov,
šokovali sme bürgerov obalených / sadlom
blahobytu i ľahostajnosti,** / strhávali sme sa
zo sna, vyvolávali zrádnik. / Oplácali nám
výsmechom a vyhostovaním, / neraz sme mali
krvavý nos / a na očnej jamke fialovú pečať. /
Ich bol zákon, naša bola voľnosť, / ich boli
hasiči – a nám patrila plameň, / boli sme tam,
kde nás nevolali, / ukrývali sme sa, kde nás
nehľadali, / **ich realitu potieral náš sen.**

Ten nás balzamoval pre budúcu slávnosť.

Surrealista dávajúc život obrazu porušuje
prírodné i spoločenské zákony. **Šok** zobudí
predstavivosť a začne kráčať po nevycho-
dených chodníčkoch. Nie podobnosť, ale
NEPODOBNOSŤ!

FOTOGRAFIA

Man Ray - bizarná fotografia provokatívny
humor solarizácia – nový postup, nedovyvola-
ný negatív

DIVADLO

Divadlo krutosti - A. Artaud (1896-1948)
chce vyvolať pocit pohltenia magickou udalos-
ťou, oslavuje zmysly, uvádza predstavenia
v prekvapivom prostredí.

FILM

L. Buñuel, S. Dalí (1928)
„Andalúzsky pes“ (asociácie somárskej papule
a klavíra).

HUDBA

P. Hindemith, A. Honegger, I. Stravinskij

Ostatní: P. Eluard, M. Chagall, Y. Tangy,
Picabia, Arehile Gorky (Armén), J. Štyrský,
Toyen (M. Cerminová), T. Kostka – Csontváry

AVANTGARDA

René Magritte (rené magri, 1898-1967): Červený model (olej, 1935). Surrealistický zmysel pre humor a komickosť.

Salvador Dalí:
Rozpad perzistencie pamäti

Salvador Dalí (1904 - 1989)
Predzvesť občianskej vojny v Španielsku (olej, 1936) Obraz umelca – obrovská masa ľudského tela v delíriu sebaškrtania je metaforickým vyjadrením skutočnosti. Aj v občianskej vojne národ vraždí sám seba.

AVANTGARDA

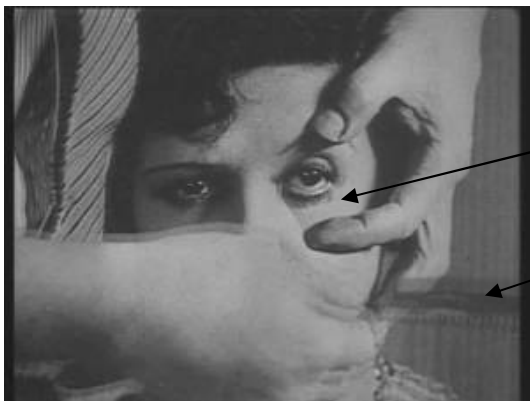
L. Buñuel, S. Dalí: ANDALÚZSKY PES - UN CHIEN ANDALOU (1928)

1. L. Buñuel si brúsi britvu.

2. Vyjde na balkón a uvidí, ako oblak na nočnej oblohe „reže“ mesiac v splne.

asociácie:

mesiac v splne – ľudské oko

oblak pretiahnutého tvaru - britva

3. Asi sekundu pred šokujúcim záberom - len pre silnejšie povahy...

asociácie somárskej papule a klavíra

AVANTGARDA

Avantgarda - spoločné znaky:

- umelecká antitradičnosť,
  - spoločenská nekonformnosť,
  - nekonvenčné inšpiračné zdroje,
  - synkretizácia umeleckých druhov,
  - ašpirácie meniť ustálený životný štýl,
  - nové tvorivé postupy a výrazové prostriedky,
-

*Medzi nami a pre nás priatelia
Súdim ten dlhý svár tradície a invencie
Tvaru a Nestvárného*

*Vy ústa ktoré sú stvorené podľa obrazu božieho
Ústa samy osebe zákon
Zhovievaví buďte majúc nás za tých
Ktorým bolo súdené zákon zmeniť
Nás ktorý bojujeme vždy len za nové*

*Nie sme vašimi nepriateľmi
Chceme vám sprístupniť oblasti šíre a zvláštne
Kde kvet tajomstva vykvitne tomu kto ho chce trhať*

*Planú tam nové ohne farieb nevidaných nikdy
Tisíce prchavých vidín
Treba im dodať povahu skutočnosti*

*Chceme prebádať dobro ohromnú krajinu kde všetko
tíchno
A je tu tiež čas ktorý možno dohnať alebo privábiť spiatky
Lútosť nad nami čo bojujeme na hrane
Nekonečnosti a budúcnosti
Zlútovanie nad našimi omylmi nad našimi hriechmi*

Guillaume Apollinaire

*Ryba ktorá strieľa
Ruka ktorá kašle
Sud ktorý vajatá
Ústa ktoré zarastajú
Veža ktorá vysychá
Vajce ktoré je pirátom
Ženy s hlavou tornáda
Slová znejúce v kaktusoch
Meč s vyplakanou tvárou
Podrezaná studňa
Môj miláčik rakovina
Hvizd ktorý nadája motýľov*

Tot' žriedlo v ktorom poľujem sladkú mágiu

*Ale ak chcete
Ryba ktorá pláva
Ruka ktorá hladká
Sud ktorý razí
Vajce ktoré zapácha atď.
Ako razí a zapácha stará metafora*

Štefan Žáry (1918)

Nemysli si, že ide o modernosť, ide o umenie. – Nenapaľuj sa, že ten dom je nakrivo namaľovaný, nie je to dom, je to obraz. – Nehovor, že kritici umeniu nerozumejú. Vieme to dávno. – Neber so sebou na výstavu detí, mohli by sa tí vysmiať, že na obraze nič nerozoznávajú.

E. Fulla – M. Galanda (Zo „Súkromných listov“ - 1930)

Použitá literatúra:

***Bartko, J. – Vojčíková A.:* Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku strednej pedagogickej školy. Bratislava: SPN 1989.
Kasáč, Z.:* Slovenská literárna avantgarda. Banská Bystrica: Metodické centrum 1996.*